

Неда ПОПОВА

-Акад. Витанов, какви промени ще бъдат въведени в българското висше образование така, че то да става все по-конкурентно на европейското?

- Прекалено големи трансформации във висшето образование не могат да се правят, защото то е консервативна система. Освен това университетите ни са автономни. Ние не можем да им казваме какво и как да преподават. Но Министерството на образованието може да задава приоритети и съответно да ги финансира.

Преди дни имахме среща с работодателските организации, които ни представиха проучване сред фирмите за това какви кадри се търсят на пазара на труда. Задачата на министерството е да стимулира висшето образование в тези области. Подготвяме подобни мерки за приемането на по-качествени студенти в инженерните направления, в природо-математическите и в още няколко с хроничен дефицит. Внимание трябва да бъде обърнато на медицинските сестри, както и на чуждестранните студенти.

- От много време се коментира сливането на висшите училища.

- Ние не планираме такова скупняване. Ако някой университет решат доброволно да се обединят, ние можем само да приветстваме това. Към момента висшите училища са седно по-малко, отколкото беше заложено през 1989 г.

Трябва да отбележим, че в много висши училища бяха въведени неспецифични за тях специалности. Нещо, което в известна степен може да се контролира с финансиране, като се дава предимство само на най-добрите, на най-търсените специалности от пазара на труда.

На пазара на труда има дисбаланс по отношение на търсенето от студентите и на това от бизнеса. Една от политиките ни е да насочваме кандидат висшистите натам, където пазарът на труда има необходимост от кадри.

- А идва ли при вас в министерството конкретна отчетност относно това как отделните университети работят с бизнеса?

- Да, имаме данни, които са ни предоставени от тях. Едни университети се справят добре, други - не чак толкова. Техническият университет в София например, има много добри традиции за връзки с бизнеса, също и Тракийският университет в Стара Загора.

Преди две седмици бях в Мароко, където имах среща с техния министър на висшето образование, науката и иновациите и след това с делегацията посетихме два водещи университета. Бях впечатлен от огромния брой патенти, които създават. Един от младите им университети, който е само на 15 години, има 600 патента, което далеч надхвърля сумарния брой на патентите от всички български университети. Така, че има още много какво да научим от опита на други държави. Връзките с бизнеса са абсолютно задължителни, защото голяма част от студентите отиват в бизнеса.

- Кое е най-тревожното като тенденция към момента?

През последните 10 години броят на чуждестранните студенти у нас се е увеличил два пъти

Не планираме сливане на университети

- Това е демографската криза - най-тревожната тенденция и за държавата. Раждат се по-малко деца и към университетите тръгват по-малки човешки ресурси. Министерството на образованието и науката не може само да реши тази криза.

Но трябва да кажа, че не всичко е негативно. Като говорим за конкурентността на нашето образование в чужбина, следва да отбележа, че за последните 10 години броят на чуждестранните студенти в България се е увеличил повече от два пъти. През 2013 г. 4 процента от всички студенти са били от чужбина, а през 2024 г. - 9 процента. В някои специалности чуждестранните студенти доминират над българските - например медицина 58%, дентална медицина - 47%, ветеринарна медицина - 31%. Това се отнася за още няколко други специалности, което е индикация за качеството и конкурентноспособността на българското висше образование. Факт е, че университетите ни издават европейски дипломи, които важат в целия ЕС и това е важно за чуждите студенти.

- А съумяваме ли да задържим добрите студенти да се развиват в България?

- ЕС е отворена система и не можем да задържим насилно младите хора да останат тук. Но следва да кажем под формата на числа, че 86% от завършилите през последните 5 години студенти в България плащат осигурителни вноски тук. Преди 10 години този процент е бил 75. Това са данни от НОИ -тоест тези студенти се осигуряват тук. Вероятно има и таква, които остават в България, но не внасят осигурителни вноски, което означава, че тези проценти са по-високи. Това също е положителна тенденция.

Има една категория деца - каймакът - тези които носят награди от ученическите олимпиади. Доскоро те пакетно отиваха да учат зад граница, но сега все повече от тях оста-

ват. Като университетски преподавател аз работя с такива млади хора. Министерството обмисля национална програма, с която да стимулира точно тези деца - младите таланти да останат да учат в български университети. Мога да кажа, че поне в бакалаварската степен в най-добрите ни университети образованието ни не отстъпва на това в Европа. Малкият ми син например, е в трети курс във факултета по "Математика и информатика" на Софийския университет. Беше приет в Техническият университет в Мюнхен. Ние, разбира се, разгледахме програмата там и сравнихме с тази във ФМИ. И заявявам абсолютно отговорно, че в СУ "Св. Климент Охридски" качеството на образованието по приложна математика е по-добро.

Деца, които биха останали тук, ще вдигнат нивото на образованието. Защото едни силни студенти биха имали много добро влияние върху преподавателите.

Преди година имах идеи за създаване на национална програма "Стефан Стамболов" за обучение на млади таланти в чужбина. Според мен това не беше добра идея. Ние искаме тези деца да се реализират в България поне в началния стадий на обучението им.

- Като човек на науката и технологиите искам да Ви попитам за неизбежното навлизане на изкуствения интелект в живота ни. Какви могат да са плюсовете, но и минусите?

- Изкуственият интелект съществува от близо 40 години, тогава са разработени моделите и алгоритмите. Сега просто хардуерът стана достатъчно добър, за да окаже влияние върху това, което правим. В тази реалност ние няма как да не се преобразяваме. Има много ползи от него. Например, ако го разглеждаме като търсачка, той е много по-добър Гугъл - той може да ни дава структурирана информация, може да я филтрира, да я прецизира. От друга страна аз

Най-тревожната тенденция е демографията и тя касае цялата държава, казва зам.-министърът на образованието и науката академик Николай Витанов

не вярвам чак толкова на апокалиптичните сценарии за изкуствения интелект. По-скоро гледам по-практически неща. Ако се ограничим до сферата на висшето образование и науката, изкуственият интелект дава големи предимства, защото облекчава ученето. Студентите могат доста по-бързо да усвояват информация. Но от друга страна изкуственият интелект ни създава проблеми. Например, аз доскоро давах домашно на студентите. Вече това до голяма степен се обезсмисля, тъй като ще го пише изкуствен интелект. Това означава, че трябва да сменим начина си на преподаване. Изпитите също стават проблем. Примерно, ако по време на изпита студентите имат връзка с изкуствен интелект, ние ще слушаме какво ни казва той, а не студентът. Накратко изкуственият интелект ускорява процеса ни на развитие. Но човек, за да може да го използва отговорно, трябва да има базовата информация. Защото понякога изкуственият интелект може да предложи и грешни решения. Той се тренира върху определени бази данни, но в тях може да има и фалшива информация. Изкуственият интелект би могъл да се контролира с повече изкуствен интелект, комбиниран с естествен интелект. Има такива приложения. Е, няма да е лесно. В

научните изследвания изкуственият интелект също навлиза бързо. Например, в момента тестваме два модула, предлагани от световните бази данни Web of Science и Scopus, които позволяват да се зададе подходящ въпрос в дадена област или подобласт кои са най-важните достижения. Така човек може много бързо да стигне до дадена информация. В науката някой може да работи по откритие, което вече някой друг е направил. А тези модули дават възможност това до голяма степен да се елиминира. Изкуственият интелект ускорява нашето развитие. Надявам се, че скоро ще има положителни решения за борбата с рака, с други заболявания, намирането на нови лекарства, нови материали, търсенето на алтернативни енергийни източници и т. н.

- Полу нашия да Ви попитам: подсказва ли Ви изкуственият интелект какви пари да поискате от държавата в бюджета за образование за 2025 година?

- Чувствителни са нашите взаимоотношения с финансовото министерство. Защото винаги имаме нужда от повече средства, отколкото се отпускат. Но през последните години парите за висше образование и наука бяха увеличени. Миналата година бяха увеличени заплатите на работещите в този сектор. Все още изостава финансирането на научни изследвания, което се надявам да се промени в скоро бъдеще. Защото светът се развива с бурни темпове и България трябва да инвестира в нови трансформиращи технологии като изкуствения интелект, квантовите технологии и синтетичната биология, например. Защото другите държави правят това с много средства.

У нас в продължение на 10 години се влагаха средства в т. нар. Центрове за върхови постижения и Центрове за компетентност. Сега техният брой е 16 и идеята е там да се обедини научният потенциал от различни висши училища и научни институти. Друг инструмент са националните научни програми, чиято цел е да консолидира научните изследвания в дадени области с обществено значение. И третият голям инструмент е Фондът за научни изследвания, който по мое мнение е недофинансиран. Той финансира базовата наука, която пък е базата за развитие на върховата наука.

- Работите ли добре с БАН и новото ръководство в лицето на чл. кор. Евелина Славчева?

- Да, самият аз съм член на Академията. Една от първите срещи на новия министър г-н Красимир Вълчев беше с чл. кор. Славчева, на която очертахме нашето общо сътрудничество.